

Artikel uit ERFGOUD, een uitgave ter gelegenheid van Open Monumentendag, september 2015.

Het ambacht van vergulden

Glanzend goud opbrengen in een sierlijke choreografie

DDOR: MARC COUWENBERGH

Lijstenrestaurator Renée Velsink die haar atelier heeft aan de Hoge Gouwe geldt als een specialiste in het aloude ambacht van het vergulden, het met bladgoud bekleden van lijsten, wijzers van kerkklokken of ornamenten in architectuur. Zoals elk ambacht kun je vergulden alleen leren in de praktijk, maar bladgoud is te duur om zomaar te oefenen. Talent moet je dus ook hebben.

Even lijkt het flinterdunne blaadje goud al wapperend in slow motion vrij door de lucht te zweven, maar dan dirigeert de vaste hand van Renée Velsink met daarin de aanlegger, een soort brede kam met haren, het kostbare materiaal naar de schilderijlijst. In één vloeiende beweging dwingt ze het goud precies op de juiste plaats te landen en duwen de haren van de brede kam het goud vast aan de hechtlaag die ze vooraf op de lijst heeft aangebracht. Terwijl de toeschouwer nog verbaast naar het warm glanzende stukje lijst kijkt, heeft zij met de aanlegger al weer het volgende stukje bladgoud gepakt van het kussen dat ze als een palet in haar linkerhand houdt. Ook dat bladgoud belandt weer met een kleine overlap precies waar ze het hebben wil. De aloude kunst van het vergulden uitgevoerd in een sierlijke choreografie. “Je moet je beweging afstemmen op je ademhaling, ander blaas je het bladgoud weg. Zo dun is het, één tienduizendste millimeter!”

Magisch

Er is geen opleiding 'vergulden' en Velsink benadrukt dat je het ook niet uit een boek kunt leren. “Je moet het leren door te doen terwijl iemand naast je staat die het goed kan en je corrigeert. Bladgoud is te duur om zomaar te oefenen. Ik heb het geluk gehad dat toen ik begon in het atelier van een lijstenrestaurator, die net de opdracht had gekregen voor het restaureren van de verguldingen van het Schielandhuis in Rotterdam. Wekenlang was ik aan het vergulden, het enorme bovenlicht boven de voordeur dat echter later met bronsverf is overschilderd, omdat er zoveel duiven op gepoept hadden, en dus nu niet meer zo mooi glanst. Binnen kwamen alle ornamenten aan deuren, stijlen en wanden aan bod. Pakken bladgoud gingen er doorheen! Het had iets magisch, al vergeet je dat ook weer snel. Dat is de andere kant van de ervaring: het wordt gewoon; het is je vak.”

Voor haar mag vergulden dan gewoon werk zijn, voor de toeschouwer is de uitoefening van dit ambacht dat de oude Egyptenaren 2500 jaar voor Christus al kenden, fascinerend om te zien. Met het speciale *goudmes* haalt ze het bladgoud uit het boekje waarin ze het aangeleverd krijgt en spreidt het vel uit op een zeemleren kussen dat ze in de andere hand vastheeft. Als het bladgoud dreigt te kreukelen, blaast ze even zodat het vel zich spreidt. Vervolgens snijdt ze het bladgoud dat de standaardmaat van 8 bij 8 centimeter heeft met het mes op maat. “Je hebt een iets zachte ondergrond nodig, anders kun je het niet goed snijden en trek je de velletjes kapot.” Dan legt ze het mes weg om met de aanlegger het bladgoud van het kussen naar de lijst te verplaatsen. Een waaierpenseel, een penseel met haren in een driehoek, gebruikt ze om het bladgoud in alle hoekjes van de ornamenten van de lijst aan te drukken. De gereedschappen die ze gebruikt bij het vergulden zijn nagenoeg identiek aan die op de prent over het ambacht van de *Doreur sur bois*, ofwel vergulden op hout, van Bernard Direxit uit een Franse encyclopedie uit de achttiende eeuw, inclusief het bakje om goudstof op te vangen zodat er niets verloren gaat. Het is en blijft kostbaar goud! En bladgoud is relatief duurder dan

gewoon goud omdat het nog altijd met de hand wordt gemaakt. Hoewel tegenwoordig goud ook machinaal wordt gewalst, wordt in de laatste fase het bladgoud met de hand steeds dunner en platter geslagen met een hamer. Het vereist vakwerk om een gelijkmatig 'dikte' te realiseren. Het goud mag door de hamerslagen ook niet te heet worden, want dan worden er in de structuur een soort wolkjes zichtbaar.

Klok Centraal Station

Het opbrengen van het bladgoud is om te zien het meest spectaculaire onderdeel van het vergulden. Voor het resultaat is de voorbereiding echter zeker zo belangrijk. Op de te vergulden ondergrond moet een lijmlaag komen zodat het bladgoud vastplakt. Het bladgoud is zo dun dat het de structuur van de ondergrond overneemt. De ondergrond mag niet poreus zijn en moet schoon en glad zijn. De eventuele verflaag moet van goede kwaliteit zijn, want die bepaalt hoelang de vergulding meegaat. De verf zal op den duur gaan bladderen, niet het bladgoud, mits het goed is aangebracht. Omdat bladgoud gewoon goud is, een edelmetaal, behoudt het steeds zijn glans. Wel kan het slijten bij veelvuldig aanraken omdat het een dun én zacht metaal is. Bladgoud oxideert niet. Vandaar dat de haantjes op kerktorens en de wijzers en cijfers van torenklokken vaak verguld zijn. De moderne techniek heeft het buiten vergulden iets makkelijker gemaakt, bladgoud is tegenwoordig ook verkrijgbaar als transfer in plaats van losse velletjes in een boek. “Je wrijft het erop en dan haal je de bescherm laag eraf zoals de vroegere wrijfletters,” legt Velsink uit. In 1988-1989 vergulde zij de wijzers en de cijfers van de klok in de rechte torens van het Centraal Station in Amsterdam. “Het was doodeng. Ik heb hoogtevrees, maar ik ben de steiger opgeklommen. Ik had nog maar twee jaar mijn eigen atelier en het was natuurlijk een geweldige eer dat ze mij gevraagd hadden. De steiger stond een stuk van de muur af terwijl ik natuurlijk zo dicht mogelijk op de cijfers en de wijzers wilde staan. Voor mijn voeten gaapte een gat met 25 meter lager het plein. Maar alles glanst nog steeds; dus ik heb het wel goed gedaan.”



Renée Velsink restaureert een vergulde lijst (Foto: Timor Slamet Photography)

Lijstenatelier Renée Velsink

Sinds 1987 gevestigd in Gouda, nu aan de Hoge Gouwe 45A

Ingeschreven bij het Restauratoren Register (www.restaurator.nl)

Verzorgt restauraties aan lijsten voor o.a. het Van Gogh Museum waartoe ook de Mesdag Collectie behoort, het Panorama Mesdag, het Haags Gemeentemuseum en particulieren.

Marc Couwenbergh is schrijver en journalist met een passie voor cultuur, kunst, geschiedenis en monumenten in woord, beeld en steen. Hij stuurt de redactie van Erfgoud aan.

www.marccouwenbergh.nl